

37 mm granatgevär fm/43 – några smärre noteringar (reviderad utgåva 2017)

1940-talet var en intensiv period avseende utveckling av nya vapen världen över. I skuggan av det omvälvande kriget var vår utveckling inte mindre intensiv. Med pvg m/42 hade Hugo Abramson visat att det gick att behålla kanonprojektilens ”hela” rörelsemängd även i ett lätt buret vapen. Det var en epokgörande upptäckt som skulle komma att ge fantastiska möjligheter. Pansarvärnsgeväret blev ju faktiskt i sig självt ett skalförsök för väsentligt större pjäser och den 7 juli 1943 sköt man i Bofors med 15 cm rekylfri stormpjäs och barlastad sgr m/34 (projektilvikt 37 kg) – uppmätt rekylängd 10-20 mm uppåt-bakåt.

Tillsammans med Harald Jentzen skulle nya ”stigar” beträdas. Bland många olika alster av Hugos och Haralds händer finner vi också 37 mm granatgevär fm/43. Arméförvaltningens Tygdepartement (TD) meddelar i januari 1943 att försök kommer att genomföras med ett 37 mm rekylfritt gevär för spräng-, rök- och brandgranater (i görligaste mån skall befintliga 37 mm projektiler till pvkanon användas). Under våren och försommaren 1943 genomförs ett antal försök. Resultaten bedömdes så pass intressanta att CA sommaren 1943 tillsatte en kommitté för att utreda huruvida 37 mm granatgevär fm/43 skulle anskaffas.

Bilderna ur Eskilstuna museers arkiv visar 37 mm granatgevär (tryckmätning vapen) fm/43 ovan samt laddblindpatron nedan (eldröret är ett avkortat eldrör till marinkanon m/95)

I kommitténs direktiv ingick bl.a. att ta fram preliminära kostnader samt leveranstider för 500 respektive 1000 vapen. I slutet av juli och början av augusti genomfördes ett stort antal försök på infSS för att utröna främst eldhastighet, precision, verkan, funktion och taktisk användbarhet enligt nedan:

Exercis med laddblindpatroner (eldhastighetsprov). Försöken genomfördes med servis bestående av skytt och laddare samt med skytt tillika laddare varvid konstaterades att eldhastigheten med väl trimmad servis uppgick till 8 – 10 skott/min resp. 5 – 7 skott/min. Vapnet var ytterligt lätthanterligt.

Spridningsskjutningar (precisionsprov) på upp till 400 meter – v_0 300 m/s. Precisionen på 300 meter var mycket god – ovala hål konstaterades (beroende på för liten räffelvinkel i mynningen) varför föreslogs att vid nytillverkning bör 10 graders vinkel införas. Träffbild $D_{100} / 300$ meter 2 streck - *trots för låg rotation!* Konstaterades också att nedåtgående bangren var mycket krökt varför precisionselden inte borde sträckas över 300 meter.

Verkansprov genomfördes med 37 mm sgr m/34 samt 37 mm sgr fm/42 typ II. Konstaterades att skrotverkan med sgr fm/42 typ II var 50% bättre än med sgr m/34. Verkan sgr fm/42 – genomslag 10 – 12 mm handelsjärn och 8 – 10 mm pansarplåt. Verkan kraftig mot levande mål: 200 skrot (splitter) inom 5 m avstånd från brisadpunkten. Man föreslog också att brand och rökgranater bör tillkomma.

Kommitténs allmänna karakteristik av vapnet: stor verkan av det enskilda skottet. Eldhastighet som vid gevär m/96. Kort skjuttid. Mycket god precision inom 300 meter. Låg vikt. Man framhöll att vapnet kunde betecknas som ett ultralätt stormartilleri vid stormningens slutskede där artilleri eller grk av säkerhetsskäl inte kan verka. Stor verkan i/mot trånga skott- eller bunkergluggar. Lämplig för strid i bebyggd ort. Mycket lämplig ”i fria kriget” vid eldöverfall mot fordonskolonner och flygbaser.

Den 22/9 avlät kommittén sitt förslag och förordade att 900 st granatgevär fm/43 med ammunition skulle anskaffas till en kostnad av 5,4 miljoner kr med följande fördelning i organisationen:

- varje skyttekompani tilldelas 1 st
- varje självständig eller i kompaniförband ingående fältpolispluton 1 st
- varje flygfältspluton 2 st
- varje kustförsvarskompani 2 st

Den 9/11 1943 kom CA beslut TD tillhanda. CA diskuterar, väger för och emot samt avslutar – (utdrag):

Vid införandet av nya vapentyper måste emellertid övervägas om verkligt behov av vapnet föreligger och om eventuella fördelar uppväger de nackdelar som ur organisations och andra synpunkter medföljer en typökning. Den omständigheten att ett nytt vapen i och för sig är tekniskt lämpligt och ger god verkan kan sålunda inte enbart motivera dess införande.

Med hänvisning till vad ovan anförts får jag – efter samråd med chefen för försvarsstaben – äran meddela att det prövade 37 mm granatgeväret fm/43 icke kan anses besitta de egenskaper ur användningssynpunkt som kan motivera dess införande i 1943 års krigsorganisation.

Granatgevärskommitténs utlåtande bifogas.

I. Holmqvist / H. Gadd

Efterskrift med mina kommentarer/anmärkningar: aktuellt vapen (bilder sid. 1 o. 2) fanns utställt i Vapentekniska Museet i Eskilstuna och är det tryckmätning vapen vilket användes under åren 1942 o. 43. Eldröret är från 37 marinkanon m/95. räffelvinkel 5,5°. Ordinarie prototyp - vikt 8 kg skrotades på 1960-talet. Enligt konstruktören fick rekylén uppgå till 3 kpm (uppgiften har traderats mig skriftligt och muntligt, jag finner dock uppgiften om nivån tveksam. Den rekylhastighet som man sades kunna acceptera vid vapenvikt 8 kg hade satts till ca 2 m/s vilket då innebär en rekyl av ca 1,5 kpm. Rekylén fick inte vara noll (0) utan skulle ha ett högt positivt belopp, anledningen var helt enkelt att fler skott skulle kunna skjutas utan att man skulle behöva byta stötbottenfoder – i takt med att stötbottenfodret eroderades minskade rekylén för att småningom bli negativ vilket ej var önskvärt – visserligen var den svenske soldaten en ”viking”, visserligen skulle rekylén efter kanske 15 – 20 skott ha eroderat stötbottenfodret så pass mycket att rekylén möjligtvis gått ned till halva beloppet men den initiala nivån 3 kpm verkar inte rimlig, redan Callerström i sin tid pratar ju om den fördärflika rekylén som slog allehanda lämningar ur led).

Svensk materielanskaffning under beredskapstiden vad gäller armémateriel gick från ord till handling. ”Snabbt” arbetande kommittéer – t.ex AG-kommittén (kommittén för anskaffande av ett svenskt automatgevär) tillsattes den 25 augusti 1941 och lämnade sitt utlåtande den 5:te december samma år (*efter 3,5 mån!!!*) Detta kom, vad gäller viss materiel att bli förödande – och inte minst just vad gäller ag m/42 vilket antogs ”halvfärdigt” och utan vinterprov. Vad gäller 37 mm granatgevär fm/43 så gick det också synnerligen raskt undan – dock enligt samtida bedömare så hade vi i det lätta grg:et ett synnerligen gott vapen som hade varit värt ett bättre öde. Säkerligen var ”typökningsproblematiken” ett av skälen till CA beslut, ett annat var kanske rädslan för en ny ”juridisk affär” liknande den med den ”Rudlingska” lätta granatkastaren och det fanns förvisso ytterligare ”affärer” - att dessa affärer sög must och kraft ur Arméförvaltningens Tygdepartement var helt klart. Att vapnet ansågs

som synnerligen gott hade ett av de ”tunga”namnen i kommittén kn Björn Zachrisson
1.materielbyråns handvapenavdelning berättat för överstelöjtnant Axel Ekfeldt
(Vapentekniska Museet i Eskilstuna skapare).

Claes-Göran Ros

författaren tidigare avdelningsdirektör vid FFV

utgåva III 20171117